

הלכות תפלת שמונה עשרה

(9)

תפלת שחרית

לנגדי תמיד

שוקיני יתקיימו

א. מצות עשה להתפלל כל יום לפני הש"ת, ויש להזדרז מאוד שלא תהיה תפלתו "מצות אנשים מלומדה" ח"ו, שאין בה כוונה.

מ"ע מן התורה להתפלל

ב. ויש לסיך כמה סוגות הנחוצות שעל ידן יוכל לסיך היטב פירוש המלות שמצויא מפיו, והן: א. לסיך לצאת י"ח תפלה, שמצות צריכות כוונה. ב. לסיך שעומד לפני הש"ת, ומדבר אתו כבן לפני אביו. ג. לסיך שמתפלל כנגד ירושלים וביהמ"ק וקה"ק. ויחשוב כאלו עומד בבית המקדש, והרמב"ם הוסיף שיחשוב כאלו עומד בשמי ה', ר"ל בשמים.

וביקה"ק

ביהמ"ק

ירושלים

על הכפורת בין הכרובים

ג. יחד במיוחד לסיך גבריה הראשונה שהיא ברכת אבות, שהיא עיקר התפלה, וכן יחד לסיך בתניית כל ברכה וברכה כשמזכיר שם ה', ובדיעבד בכל אינו חוזר. ומ"מ מי שרגיל לסיך תמיד בגברת אבות, ויקר מקרה שלא כיון, רשאי לחזור תפלתו, ויחזיר טוב שייעשה תנאי שאם אינו חייב, תהיה תפלה זו לגדולה (יב"א).

יכוף ראשו ועיניו למטה ולבו למעלה

עומד בשמי ה' לפני השם יתברך

ד. כשאמר "ה' שפתי תפתח", יחשוב שמבקש רשות מבורא עולם לפתוח פיו לפניו. ויחשוב כמה ה' גדול, שיש לו חיות הקודש שרפים אופנים ומלאכים, ואעפ"כ שומע אותי הקטן והשפל מאוד. ה. צריך שיחזק מלות תפלתו בשפתיו, וישמיע לאוזניו בלחש, אך לא ישמיע קולו לאחרים. והם אינו יוכל לסיך בלחש מותר להגביה קולו, במה דברים אמורים ביחוד, אבל בצבור אסור. (ילקו"י). ו. כשהוא טרע טרע במהירות בפעם אות, וכשהוא זוקף וזוקף יתקוף בנות, והכריעה תהיה עד שתפקקו כל חליות שבשדרה. ועם זאת לא יעברו בכריעתו מקום תגרונו. (שו"ע). ז. מניח ידיו על לבם כפחות, הימנית על השמאלית, ועומד באימה וביראה ובפחד, וצריך שיסוך ראשו מעט, ויסיך רגליו זו אצל זו כאלו אינם אלא רגל אחת.

ויחשוב ויוממות האל שהוא נשגב, ושפלות האדם

עבודת ה' זמן

עבודת ה' זמן

(3)

משלימות העבודה הזאת שיהיה מכיר ויודע כי הוא יתברך עלתו והעלול מקבל מן העלה עד כי נפשו תולה בעלה הוא השם יתברך וממנו יתברך חיותו וכל אשר צריך אליו. ולפיכך אמרו בפ"ק דברכות (שם י" ע"ב) אי"ר יוסי בר חנינא משום ר"א בן יעקב אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל שנאמר ממעמקים קראתך ה' וכתוב תפלה לעני כי יעטוף וגו'. ואף על גב שהכתוב הזה נאמר על עומק הלב כלומר שישפיל דעתו ומחשבתו מלפני השם יתברך, לא עומק המקום מכל מקום אי אפשר דבר זה בשום צד כאשר יש לאדם גובה מקום שאין לו גובה הדעת גם כן. וכמו אם האדם יושב על כסא יש לו קצת גבהות, ואף אם יהיה דבר מועט מכל מקום יש כאן גבהות, ואף אם אין לו גבהות הדעת מכל מקום האדם צריך שיהיה לו מלפני השם יתברך השפלות, ולכך לא יעמוד במקום גבוה ויתפלל כי התפלה היא שהאדם הוא העלול והשם יתברך הוא העלה והעלה יש לו מעלה וגבהות והעלול הוא תחת העלה, ולכך אין שייך גבהות כצד כלל. וזה שמביא ראיה עוד דכתיב תפלה לעני כי יעטוף וגו', כי העני הוא השפל והוא המקבל ולא שייך אל המקבל מן האחר גבהות כי הוא מקבל מן אשר עליו:

הכל כפות, הן רגליו שבהם הולך למקום שרוצה לעשות דבר, הן ידיו שהם הכלים שבהם פועל דבר, לכך ישוה רגליו וידיו כפותים על לבו ומעתה יכיר האדם שאין לו דבר מעצמו דק הכל מצד עלתו ית' ולא מעצמו דבר כלל. על דרך זה כתבו המפרשים מה שצריך שיוכיח רגליו שדבר זה הוראה לגמרי על שאין לאדם כח כלל אפילו התחלת התנועה לעשות דבר.

ובפרק מצות חליצה (יבמות ק"ה ע"ב) ר' חנינא ור"ש בר רבי תו יתבי פתח חד מנייהו ואמר המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה שנאמר והיה עיניו ולבי שם כל הימים וחד אמר המתפלל צריך שיוכיח לבו למעלה שנאמר נושא לבבינו אל כפים אל אל בשמים אדחכי אתא רבי ישמעאל בר' יוסי לגבייהו אמר להו במאי עסקיתו אמרו ליה בתפלה אמר להו כך אמר אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי שיתקיימו י"ב מיקראות הללו. וביאור זה כדכתיב והיו עיני ולבי שם כל הימים, יש לאדם לחשוב עצמו כאלו הוא לפני השם יתברך וכעבד שהוא עומד לפני רבו. ואיך סבירא ליה שיש לו לכונן לבו למעלה אל השם יתברך וכאלו הוא משתוקק ומתאוה אל השם יתברך ולפיכך יכוין לבו למעלה. ומתוך שיקיים שניהם שיתן עיניו למטה ולבו למעלה, כי התפלה מה שהאדם הוא העלול וצריך אל עלתו, וידוע כי מצד שהוא עלול יש להיות עיניו למטה וכמו העבד שהוא עומד לפני רבו שיעיניו למטה ואמנם מפני שהאדם נתלה בעלה צריך שיהיה לבו למעלה אל העלה לכך יהיה לבו למעלה. כלל הדבר מה שיעיניו למטה בשביל כך יש עליו משפט העלול שהוא עומד ביראה לפני עלתו, רק מפני כי העלול נתלה בעלה לכך העלול נושא לבו אל עלתו שכל אחד נושא לבו אל מי שהוא צריך אליו שהאדם צריך אל השם יתברך בתפלתו, וזה מבואר:

וא"י ג' דברים מאריכו ימיו ושנותיו של אדם, ואלו הן המאריך כתפלתו, והמאריך בשולחנו והמאריך בכייה"כ. האדם צריך תמיד שירכש לעצמו המדה הנכונה שאף שיכוין דעתו לאיזה ענין נשגב מאד לפי כשרונו ושלימות נפשו בתורה חכמה ויראת ה', מ"מ ישתדל ששום שאיפה לא תזיק לשאיפות אחרות שהם לפי ההשקפה הראשונה (נראות) כמתנגדות לה, כ"א צריך שיהי' פונה לכל צדדי השלימות. והמטרה היותר גדולה לא תקטין אצלו את הערך של מסרה היותר נמוכה אם אך נצרכת היא עכ"פ לכלל עניני האדם. והנה ראש לכל צרכי האדם המה עניני הרוחניות מעלתו ויחשו אל קרבת אלהים, שהיא תכלית כל החמדות. אבל עם התאמצו להיות קונה דבקות אלהי' ומעמד רוחני נשגב שבאה ע"י האריכות בתפילה כראוי לה, לא יקטנו בעיניו צרכי האדם הגשמיים לענין הסוכה הכללית של הנדיבות שצריכה להיות נכנסת בתחום צרכים הגשמיים של כל עני ונקלה, שאף כהיותו מתהלך במעוף שכלו למעלות רמות אלהיות, ידע שישנם אנשים רבים עסופי רעב וסובלים עוני ומחסור

להיות מנמיך עצמו מרוסמות מעלתו האלהית הנקנית ע"י האריכות בתפילה, ולהיות ג"כ מאריך על שולחנו כדי שלא תסתור המשכחו אל הרוחניות אל שפע טובו של הנדיבות הגשמית, כדפירשו: "דלמא אתי עני ויהיב ליה". אמנם שני אלה המה דברים גדולים, כוללים המעלות הרוחניות שיסודם החפילה והנדיבות שיסודם השולחן הפרוס לרעבים. אבל האדם כאשר הוא אדם צריך לדעת שהוא עכ"פ נתון בגוף בהמי. ע"כ צורך קטן מצרכיו החומסיים צריך שלא יקטן בעיניו מהתעסק בו כראוי, ורק או יעלה בידו אושר הגוף והנפש. לדמיון אחד מתנאי הגוף השפלים היא האריכות בכייה"כ, ומהו יוקש על כל עניינים השפלים, שצריך האדם כהיותו עומד במצב רם כמסור חכמה וכנדיבות, הערה הגונה שלא יכנו לקטנות כאלה, ומהם ג"כ יקח לעבוד את ה' ית"ש.

ענין זמן תפילה

מנהג הארזות סכך

שלשה יסודות עינינו לתפלת הצבור: א) יש בה משום קדוש השם. ב) היא מתקבלת יותר מתפלת היחיד. ג) יש בה משום הדרת מלך. היסודות הראשון והשלישי קשורים גם לכמה ענינים אחרים ואינם מיוחדים דוקא לתפלה, אך היסוד השני מיוחד לתפלה.

קדוש השם — כיצד:

שנו הכמרים: ¹ "ראין עוברין לפני התיבה וכו' פחות מעשרה" ובגמ' שם: ² "אמר רבי חייא א"ר יוחנן: ³ "ונקדשהו בתוך בני ישראל" — כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה" וכך נקבעה ההלכה: ⁴ "וכיצד היא תפלת הצבור, יחיד מתפלל בקול רם והכל שומעים, ואין עושין כן בפחות מעשרה, וכו', וכל דבר שבקדושה לא יהא אלא בתוך העדה מ ישראל, שנאמר: ונקדשתי וגו'". הנה כי כן, שתפלת הצבור נלמדת מאותו כרחיב שבו נצטוו: ⁵ "כל בית ישראל על קדוש השם הגדול", והוא הטעם: מפני שגם בתפלת הצבור מתקדש שם שמים בפרהסיא.

מתקבלת יותר — כיצד:

גדול מה שנאמר בתפלת הצבור יותר ממה שנאמר בשאר דברים שבקדושה, שכן רבי נתן אומר: ⁶ "מנין שאין הקב"ה מראס בתפלתן של רבים, שנאמר: ⁷ "הן ארל כביר ולא ימאס". ונתנסח הדבר להלכה: ⁸ "תפלת הצבור נשמעת תמיד, ואפילו היו בהן חוטאים". ⁹ אין הקב"ה מראס בתפלתן של רבים, לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור, ולא יתפלל יחיד כל זמן שיכול להתפלל עם הצבור.

2

תפלת הרבים עולה לפני הקב"ה, והוא מתעטר באותה תפלה, מפני שהיא עולה בגוונים רבים, והיא כלולה מכמה צדדים, ומפני שהיא כלולה מכמה גוונים הריחי נעשית עטרה ונחה על ראש הצדיק חי העולמים [הקב"ה]. ואילו תפלת היחיד אין היא כלולה ואין היא אלא בגון אחד, ולפיכך תפלת היחיד אינה מתקבלת להתקבל כתפלת הרבים.

תפלת הרבים הרי משובצים בה כל מיני מרגליות של רגש ובינה מאוצרו הנפשי של כל יחיד כשי שהוא. זה תורם הברקה שכלית, וזה נצוץ של אש, זה אנוחה עמוקה, וזה בטחון שלו. זה דאגה, וזה שמחה בהירה, זה צער היחיד, וזה צער הרבים. זה צער על ישראל בגלותם, וזה המיה על שכונתם בגלותם. זה אהבת הריע, וזה אהבת האומה וארצה, זה טענה ותביעה, וזה דבקות תמימה. זה השגה ממריאה, וזה אמונה פשוטה. זה צמאון לאלקים, וזה כליוד נפש לאהבתו. זה צפיה לגאולה, וזה כמיהה לגילוי דעת ה' בעולם כולו. וכל הערכים היקרים הללו משתפכים אל תפלת הצבור, אל התפלה המייצגת את הצבור בכללו. ולכן, תפלת הצבור במובן זה היא באמת עטרה, כמו כל עטרה שהיא עשויה מחומר יקר ומשובצים בה כל מיני אבנים טובות מסוגים וגוונים וגדלים שונים. אבל תפלת היחיד אינה יכולה להיות עטרה, שהרי אין עטרה נעשית ממרגליות בודדות, או מצבע אחה, אלא מכליל גוונים ושלל צבעים ותשבוצות הרמונית של מיני זוהר ויופי.

מצבה ובה תהא לריב ענינין כד אמר ר' יצחק

והמתפלל אף ורק בצדד דומה לאדם שבשעת ספנה למדינה יספק בתקון ביתו הוא ואינו רוצה להשתתף עם אנשי המדינה בתקון חומותיהם, — אדם קנה הוצאתו מרבה וספנתו מתמדת, ואלו האיש השתתף עם הצבור הוצאתו מועטת וספנתו מרבה, — כי את אשר לא הספיק האחד לעשות בא האחר ומשלימו; — וכן תמצד המדינה על השלימות הגדולה ביותר האפשרית לה, וכל אנשיה יהיו נהנים מברכותיה על ידי הוצאה מועטת, ונהכל לפי החק ומתוך הספנות, — כך קורא אצל טוון את ההוצאה לפי החק: השתתפות החלק בכלי. ומשפחה שהיחיד מתשלם מתחתיו חלק בכל, וזאת אומרת, מחובתו לצבד למען תקון הצבור שהוא חלק ממנו, ומחליט לחסך תועלתו לו לצבדו, חוטא הוא לקבל ויתורו לצפשו. כי היחיד בקרב הצבור הוא כאבן יחיד בקולות הדיף: שכן אלו היתה הנרוע מוצעת את דמה בשפחה של צדק בתקנתו, היתה הדיף קלה והנרוע קלה עמומה. אכן ראוי לו ליחיד לקבל אף את מר הפות למען התפלת הכלל, אף לפחות צריך היחיד לחשב על חלקו בכלל. — למען יתן תמיד חלקו ולא יתעלם ממנו כוונתו. מ.

כלומר: תפלת הצבור היא תפלה כללית אחת שכל הצבור משותף בה. שכל אחד תורם לה את חלקו ומשלים בחלקו את חלקו של השני. ורק ע"י הצטרפות כל החלקים של כל היחידים יוצאת אותה תפלת הצבור שהיא "תפלה זכה שלמה כנוונה וכו'", והיא הגורמת ש"תחול הברכה על הכל", ויכלל באותה ברכה גם "מי שאינו ראוי לה מן היחידים", כי גם אותם יחידים ש"אינם ראויים" גם הם "החוטאים" באותו צבור של מתפללין, גם הם תורמים מחלקם לתפלת הצבור הכללית. גם הם משלימים בהשתתפותם את חלק האחרים. נפש החוטא הבאה גם היא לשפוך שית לפני אבית שבשמים שהיא מרוחקת משולחנו, הרי יש בה אולי לפעמים מה שאין באחרים: לב קרוע ומורתה, רגשות נוחם, יסורי לבטים, צעקה פנימית מן המיצר, — וכל זה מצטרף יפה אל החלקים של האחרים ומעשיר אותם ומשלים אותם. אמנם תפלת החוטא כשלעצמה קטרוה ורצוצה היא, אבל אותו משוה יקר ונוצץ שיש בה בתפלתו יש בו כדי להיות תוספת נאה לתפלת הצבור שאותרחוטא הוא אחד מחבריו. עוד אבך חן בעטרה, עוד גון נחוץ וקו הכרחי. עוד משיכת מכחול המשלימה את תפארת התמונה הכללית. ולכן, יש שרק בהצטרף גם תפלת החוטא אל התפלות של האחרים נעשית או תפלת הצבור למה שהיא צריכה להיות: תפלה אחת שלמה. עטרה כלולה מכל הגוונים. כתר כלול בהדרו אשר יתן צבור מ ישראל למלכו של עולם.

תפלת הצבור נשמעת תמיד, שכן תפלת הצבור היא בעצם תפלת קבוצית של הצבור כולה ולפי שכל יחיד משקיע בה את המיטב הנפשי שלו, הרי שתפלת הצבור מייצגת תפלה אחת זכה ושלמה.

כי אין תפלה נענית כי אם בהיותה תפלת צבור, או תפלה בצבורי, או תפלת יחיד השקול כנגד כל הצבור, — וצנן אין לנו יחידים כאלה גדורג.

(יה) אמר הכוזרי:

למה לנו כל זה? האין טוב לו לאדם כי יתבודד בתפלתו למען תהיה נפשו זכה יותר ומחשבתו פנייה יותר?

(יה) אמר החבר:

לא כן! תפלת הצבור יתרון בה ממנה בתיבות. ראשית, הצבור אינו מתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים, ותיחיד יתכן כי יתפלל על מה שיש בו משום רעה ליחידים אחרים, כמו שתוכן כי אחרים מן היחידים הם יתפללו על מה שיש בו משום רעה ליחיד זה, — אולם אחד התנאים בהם תקשר התפלה להתקבל הוא שתהיה זאת תפלה על מה שמביאה תועלת לעולם ולא על מה שגורם לו נזק בקל דרך שהוא. שנית, לעתים רחוקות מאד תשלם תפלת היחיד בלא פנים, הבא בשונו או במיד, ולכן נקבע אצלנו כי יתפלל היחיד תפלה, — יור, ואף יתפלל, עד כמה שהדבר בידו, בצבור שאינו פחות מעשרה, — למי, ישלם על ידי אחרים מצבור זה מה שהתקשר על ידי האחרים, בשונו או יחיד, וכן תצא מבין כלם תפלה שלמה בכונה זכה, ותחול הברכה על הכל, והיה לקל אחד מן היחידים חלק בה.

כי תפלת הענין האלוהי דומה לפעלת הנפטר הנרוע ארץ מן הארצות, שעה שישבין זכאים לו, והתכן כי תכלל ארץ זו גם היחידים אחרים אשר אינם זכאים לו, ותהיה גם להם התקנה בנכות הרב; ולהפך, יש אשר יקלא הנשם מאחת הארצות, בהיות רב ישבין בלתי זכאים לו, והתכן כי ימצאו בה יחידים הזכאים לו, ואינו נמצע מהם כי אם ממדת הרב. אלה הם משפטי האלוהי ית' בעולם הזה. אולם גם ליחידים הם שמונה אתו גמול — בעולם הבא; והתכן כי עוד בעולם הזה יסן להם תמורה טובה והגמל להם תסד מה שצריכים לטובה בין שכניהם; אף העשית הם האנשים אשר יצילו מן העוון הבא על צבור שלם.

11 הש' משנה חררה להרמב"ם, ספר אהבה, הלכות תפלה, פרק ח', הלכה א'.

ס' י"ב, ס' י"ג, ס' י"ד

זהו. [פנה אל תפלת העווער ולא כזה את תפלתו (ההלכה ס') סאי פנה, הקטיב טיכעי ליה וכו', פנה אל תפלת העווער] [צלותא דיהודי]. בהפך ואמכבי בה כמה רעיותא אמתכדי, וסאן הווא בר נש דצלי צלותא דא, וסאן אינון עוברי, בנין כך ליבעי לב"ג דצלי צלותיה כצבורא, בנין דלא כזה את תפלתם [צלותא דסניאין], אע"ג דלא כולוה כנוונה ורעוהא דלכא. (הא רלו)

לכמה נ"ל